

Posudek na disertační práci

Mgr. Hana Klimešová

Sociální identita, hodnotová orientace a životní preference mladých kosovských Albánců (KA) a kosovských Srbů (KS) z mono-etnických a multi-etnických oblastí

Posudek oponenta práce

Autorka si pro svou práci vybrala relativně specificky zacílené téma, což nabízí možnost důkladného zpracování. Zaměřuje se na období po konci války v Kosovu jako na dobu vyrůstání určité generace. Zajímá se o to, jak a do jaké míry socializační aspekty a politická socializace ovlivňují přenášení konfliktu do dalších generací.

První kapitola se věnuje **socializaci** v kontextu zvoleného tématu, vztahené k vytváření občanské identity. Ptá se na vliv politického vývoje na dění ve společnosti a zabývá se socializací v situacích konfliktu, zejména pak tím, jak socializační aspekty a politická socializace sama o sobě ovlivňují přenášení konfliktu do dalších generací, jak ovlivňují sociální změnu ve společnosti. Dále se zabývá **občanskou identitou**, jako jednou ze sociálních identit jedince. Přibližuje (historické, politické, kulturní) souvislosti a konstrukci občanské identity kosovských Albánců v bývalé Jugoslávii. Věnuje se konceptu nacionalismu, který, stejně jako jeho role, je pojímán rozmanitě a je spojován také s národními mýty. Dále se zaměřuje na národní postoje, postoje k jiným národům či nadnárodním entitám a tyto postoje klasifikuje.

V další kapitole autorka postupuje k tématu **válečných, etnických, politických konfliktů** a k problematice jejich **vlivu na vývoj dítěte**. Spíše než z klinického hlediska zaměřeného na individuální následky, patologii, reprezentuje širší vývojový pohled na danou problematiku, zahrnující otázky vnímání a chápání konceptu války a míru u dětí a adolescentů. Zdůrazňuje skutečnost, že velmi málo víme o formování identity u takto exponovaných jedinců. Věnuje se vnímání a chápání konceptu míru a války, jak v populaci obecně, tak zejména u zvolené věkové skupiny a v kontextu vývoje sociální kognice. Přináší informace o longitudinálních výzkumech, které se zabývají otázkou toho, co se stane s jedinci, kteří byli vystaveni politickému konfliktu v adolescenci, až budou přecházet do dospělosti a jaký vliv má tato zkušenost na jejich identitu. Neopomíná také vybrané protektivní faktory působící na děti a mládež vyrůstající ve válečném či politickém konfliktu a jejich vliv na post-konfliktní soužití s druhými, například charakter komunikace mezi rodiči respondentem a vztahové kvality rodiče k dítěti.

Třetí kapitola se věnuje **oblasti mezi traumatem a rekonciliací**. Nejdříve se věnuje traumatu a jeho reflexi na nejrůznějších rovinách jak společenských, tak individuálních, poukazuje na jeho symbolický kapitál. Zabývá se intergeneračním a transgeneračním přenosem traumatu v kontextu vyrovnání se s minulostí jako otevřenými i skrytými zdroji vlivu. Věnuje se otázce přetrvávání strachu ve společnosti po ukončení konfliktu a mechanismům, jimiž se ve společnosti drží i u generací, které již přímý kontakt s konfliktem nezažily. Navazuje tématem tranzitorní spravedlnosti (vyrovnání se s minulostí) v souvislosti

s rekonciliací, s důrazem na vytváření konstruktivního vztahu mezi minulostí a budoucností. Na závěr kapitoly se soustřeďuje na fenomén nenávisti a jeho kořeny.

Cílem realizovaného **komparativního výzkumu** bylo zjistit, do jaké míry je v Kosovu úspěšné společné postkonfliktní soužití kosovských Albánců a kosovských Srbů, jaké jsou vzájemné vztahy mladých lidí, kteří v době konfliktu v Kosovu byli teprve v předškolním věku. Dále se v rámci empirické části autorka zaměřuje na to, co mají společného a v čem se liší, jak vnímají vzájemnou blízkost a vzdálenost, jaká je u nich percepce určitých hodnot, jaké mají vzorce sociální identity. V neposlední řadě je cílem zmapovat, co vypovídají sami o sobě a jak vidí druhého, neboli člena druhé etnické skupiny.

Výzkum byl realizován mezi kosovskými Albánci a kosovskými Srby, žijícími v teritoriální separaci, tedy v monoetnických oblastech Kosova, ale i u těch, kdo žijí s druhou skupinou v rámci enklávy. Autorka předpokládá specifika v procesu socializace u obou skupin daná historickými, ale také současnými, politickými kontexty. Předpokládá odraz těchto specifik v míře odmítání vztahů se členy outgroup, v tendenci k devalvací druhého a v odlišné struktuře aspektů identity u obou skupin. Neočekává rozdíly v oblasti životních preferencí mezi skupinami. Specifikuje další očekávání týkající se jednotlivých skupin ohledně etnické vzdálenosti, markerů přechodu do dospělosti, struktury aspektů identity a životních preferencí mladých kosovských Albánců a kosovských Srbů.

Autorka charakterizuje použité dotazníkové metody i jejich pečlivou adaptaci pro výzkumné využití, uvádí postup sběru dat, charakteristiky vzorku, jež čítal v souhrnu úctyhodných 499 respondentů. Přináší výstupy ohledně etnické vzdálenosti a výsledky vzápětí komentuje, interpretuje. Dále výsledky týkající se přechodu do dospělosti, aspektů sociální identity a životních preferencí mladých KA a KS, jejich podobností a odlišností. Data jsou interpretována citlivě s kvalitním odborným vhledem. Dalším záměrem studie je přispění k vývoji interetnického programu prevence transformace negativních stereotypů u obou komunit do dalších stadií životního cyklu, do života celé společnosti, i k tomuto cíli se autorka na základě výsledků vyjadřuje.

Autorka v průběhu celé práce vychází ze znalosti sociální psychologie etnicity a konfliktu a drží se zvoleného tématu specifik socializace z hlediska dospívání v situacích konfliktu a v období po něm. Pro zvolené téma je důležitá vyvážená reflexe mnoha vstupujících faktorů (kulturních, historických, náboženských, politických, široce společenských a dalších). Autorce se daří pojednat zvolenou problematiku z pohledu psychologie a zároveň neopomenout výše zmíněné skutečnosti. Její přístup se jeví jako vysoce erudovaný, zkušený a zralý. Autorka velmi důkladně pracuje se zjištěnými informacemi. Jak sama uvádí - práce se opírá o široké spektrum relevantní odborné převážně zahraniční literatury různých vědních oborů k problematice konfliktních a post-konfliktních společností. Z formálního hlediska jen drobnost - chybějící číslování kapitol a podkapitol drobně komplikuje orientaci v textu a jeho struktuře, jde ale jen o dílčí záležitost.

Závěr: Disertační práci Mgr. Hany Klimešové doporučuji k úspěšné obhajobě.